

MICHAL PEHR*

Kult sv. Cyrila a Metoděje v časech Třetí československé republiky a jeho proměny

PEHR, M.: Cult of the St. Cyril and Methodius during the Third Czechoslovak Republic and its changes. *Slavica Slovaca*, 59, 2024, No 1, pp. 65-71 (Bratislava).

The study deals with how the message of St. Cyril and Methodius was evaluated after the Second World war. At this time (1945–1948), there was a great development of the ideals of Unionism and Pan-Slavism. It was a natural reaction to the end of the WWII and the liberation by the Soviet Red Army. And for all these reasons, great attention was also paid to the promotion of the cult of St. Cyril and Methodius. Through the promotion of these ideals, post-war cooperation with the Slavic nations and, last but not least, with the Soviet Union was to be advocated. Secondly, the Cyril Methodist idea was to have a significant impact on internal politics in the restoration of the common Czechoslovak state and war-torn Czecho-Slovak relations. Last but not least, unionism was supposed to symbolize the Czechoslovak Catholics' readiness for new post-war conditions.

Saints Cyril and Methodius, Unionism, Czechoslovakia 1945–1948

Velké postavy dějin je-li jejich význam a hodnota trvalá, jsou vždy znovu a znovu různým způsobem interpretovány. A tyto výklady často více vypovídají ne o samotných historických postavách, ale o těch, co interpretace tvoří. Touto hluboce pravdivou myšlenkou začal lidovecký publicista Vojtěch Mixa¹ svoji úvahu o významu sv. Cyrila a Metoděje pro poválečnou dobu,² kdy dochází v rámci českých zemích (ale i v rámci Československa) k výrazné proměně kultu sv. Cyrila a Metoděje, která je velmi vypovídající o celé tehdejší společnosti.

Tato nová poválečná interpretace kultu je tématem této studie. Po strašlivé válce, času pronásledování a nacistického běsnění je Československo v květnu 1945 opět svobodné. Na troskách Protektorátu Čechy a Morava ale i válečné Slovenské republiky vzniká nová tentokrát Třetí československá republika. A ve sledovaném období nastalo všeobecné nadšení z toho, že lidé přežili válečné běsnění. Česká společnost byla plná nadějí, jak po válce bude budovat novou sociálně spravedlivější, lepší a dokonalejší republiku, než bylo předválečné Československo. Odstranit dřívější hospodářské a sociální nespravedlnosti a do budoucna zajistit mezinárodněpolitické postavení obnovovaného státu byly základní cíle tehdejší společnosti. Vyjádřením všech těchto snah a tužeb byl následně politický systém nové socializující demokracie nebo chceme-li politický systém první Národní fronty.

Katolická církev je si vědoma těchto změn způsobených válkou a přirozeně si hledá své místo a postavení v novém systému Třetí republiky. S nadsázkou řečeno jistý *Modus vivendi*.

* PhDr. Michal Pehr, PhD., Ústav pro studium totalitních režimů, nám. Winstona Churchilla 1800/2, 130 00 Praha 3; mail michal.pehr@post.cz

¹ Vojtěch Mixa (1887–1953), spisovatel, národohospodář a novinář. V meziválečné době patřil k příznivcům národně demokratické strany a po roce 1945 působil v ČSL a jejím tisku.

² Lidová demokracie, roč. 3, č. 156, 8. července 1947, s. 1, článek: Vojtěcha Mixy – Politický význam sv. Cyrila a Metoděje.

Všechny základní prohlášení nové vlády sice počítají s tím, že svoboda vyznání bude plně zachována. Ale nic v těchto revolučních časech nebylo jisté navzdory tomu, že všechny tehdejší relevantní síly mají svá více či méně pozitivní očekávání od katolické církve. Demokraté předpokládají, že církev pomůže svým vlivem uklidnit rozbourené vlny revolučního nadšení, a naopak i komunisté nechtějí z taktických důvodů si prozatím postavit většinou katolickou církev proti sobě, jakkoliv je v komunistické ideologii tradičně zakódováno nepřátelství vůči náboženství ale i církvi jako instituci.³

Součástí hledání nového místa katolické církve v poválečné společnosti je i reinterpretace významu zemský patronů. Nejviditelnější je to v případě kultu hlavního zemského patrona sv. Václava, jehož odkaz byl zneužit nacistickou propagandou a představitelé české katolické církve cítili nutnost „rehabilitovat“ sv. Václava což se nejlépe projevilo ve velkých oslavách tohoto svátku 28. září 1945 v Praze ale i na dalších místech republiky. Tehdy je zdůrazňován svatý Václav především jako ochránce Čechů ale i všech Slovanů proti germánské rozpínavosti.⁴

K zásadní reinterpretaci kultu dochází ale i v případě soluňských bratří sv. Cyrila a Metoděje. Po šesti letech omezování dochází v prostoru českých zemí k jisté rehabilitaci tohoto svátku. Církev si za války připomínala věrozvěsty ale jen velmi omezeně. V podstatě jakákoliv připomínka byla brána nacistickou mocí za nemístnou provokaci. Vše slovanské bylo tehdejší okupační moci a protektorátním úřadům podezřelé a nepřátelské.⁵

Po válce dochází k plné obnově svátku sv. Cyrila a Metoděje. Hlavní důraz je v té době kladen na panslavismus, který má být jednou z klíčových idejí poválečného Československa. A součástí této ideje má být napříští i uctívání soluňských bratří.⁶

Jejich svátek je po válce velkolepě slaven. V ten den se nepracovalo a především na místech spojených s tímto kultem jsou velké oslavy.⁷ Na Velehradě dochází například k obrovské masové pouti srovnávané svým rozsahem s katolickým kongresem v roce 1935.

Dne 5. července 1945 se konalo obrovské setkání nejen místních věřících, ale můžeme to označit za v podstatě celostátní, respektive celomoravské setkání katolíků. Dle údajů dobového tisku přišlo na 60 000 poutníků.⁸ Kázání na této pouti měl jezuita vězněný nacisty a později i komunisty P. Antonín Zgrabík,⁹ který podle dobového tisku promluvil o Velehradu jako o majáku

³ K tomuto tématu blíže viz například Pehr, M.: *Katolická církev v Československu 1945–1948. Katolíci mezi nacismem a komunismem. Lenin či Kristus?* Praha: ÚSTR a CDK 2023.

⁴ K této věci blíže viz Pehr, M.: *Katolická církev v Československu 1945–1948. Katolíci mezi nacismem a komunismem. Lenin či Kristus?* Praha: ÚSTR a CDK 2023, s. 150–151 a s. 240–247.

⁵ Moravský katolický duchovní a lidovecký politik P. František Světlík to v dobovém tisku okomentoval slovy: „*všichni podezřelí z panslavismu byli dáni za německé okupace střední Evropy pod dohled tajné policie.*“ Viz Světlík, F.: *Všeslovanství*. In: *Lidová demokracie*, 1945, roč. 1, č. 50, 10. července, s. 1.

⁶ Z nejnovější literatury k tomuto tématu blíže viz například Hudec, P.: *Velehradský unionismus: cyrilometodějská idea jednoty v různosti*. Velehrad: Matice velehradská, 2023.

⁷ V této souvislosti připomeňme například pražský karlínský kostel sv. Cyrila a Metoděje, který se na konci června 1945 stal jedním z pražských kostelů, kam bylo přivezeno ze Staré Boleslavi Palladium země české a byla zde uctívána Panna Maria Staroboleslavská a děkováno za osvobození země. Dne 5. července pak v tomto kostele byla sloužena staroslovanská mše „*za šťastnou budoucnost českého národa*“. A kázání zde měl vězeň koncentračního tábora v Dachau. P. Bohumil Stašek a požehnání uděloval další vězeň koncentračního tábora P. Otakar Švec. Podobně po osvobození ožíval i tzv. český Velehrad, tj. kostel na Levém Hradci, který byl v té době znovu zpřístupněn veřejnosti.

⁸ *Díkvzdání na Velehradě za osvobození našeho národa*. Na úsvitu všeslovanského vývoje. In: *Lidová demokracie*, 1945, roč. 1, č. 48, 6. července, s. 1.

⁹ P. Antonín Zgrabík (1913–1965), jezuita a katolický kněz. 1940 vysvěcen na kněze. 1944–1945 vězněný nacisty v Tezíně. Po osvobození působil v rámci jezuitské komunity na Velehradě. Po likvidaci klášterů internován a v roce 1959 zatčen a následujícího roku nespravedlivě odsouzen k 16 letům těžko žaláře v procesu se členy jezuitského řádu. Následně vězněný na Mírově a Valdčích. Ve vězení nakonec předčasně zemřel na následky neléčeného plicního onemocnění.

„víry“ a „živé svobody národa“.¹⁰ O atmosféře celé slavnosti vypovídá i telegram, který zaslal rektor papežské velehradské koleje P. Jan Svoboda SJ¹¹ Edvardu Benešovi: „*Desetitisíce poutníků na Velehradě děkují Vám, pane presidente, za velké dílo osvobození našeho národa a ujišťují Vás svou úctou a neoblomnou věrností republiky.*“¹²

Na velehradském setkání také promluvil předseda lidovců Msgre. Jan Šrámek, který se přes Moskvu vrátil po šesti letech z Londýna a Velehradské vystoupení bylo jedno z jeho prvních velkých domácích vystoupení na veřejnosti a tehdy řekl: „*že nyní budou Slované patřit mezi přímé vůdce dění evropského i světového.*“¹³ Důležitost poutě spočívala i v tom, že měla svůj československý rozměr, protože poutě se účastnili i zástupci slovenských katolíků a následně v srpnu 1945 se zde konalo setkání českých a slovenských bohoslovců, které se neslo ve znamení sjednocování obou národů ve staronovém státě.¹⁴ Celá akce byla následně v dobovém lidoveckém tisku prezentována tak že bohoslovci se mají stát novým „*tmelím mezi Čechy a Slováky v duchovní výstavbě nové republiky.*“¹⁵

V tomto duchu se také nesly i další nejrůznější oslavy v letech 1945–1948. Katolická církev si často připomínala znovuzískanou svobodu (ať už to bylo při vítání vlády,¹⁶ řadou děkovných bohoslužeb,¹⁷ jež se konaly po celé republice a velmi zvláštní a výjimečnou atmosféru měly i poutě sloužené na tradičních poutních místech).¹⁸

Při všech těchto setkání je zmiňována vděčnost Sovětskému svazu za osvobození, mezinárodně politická orientace na Sovětský svaz a v neposlední řadě také panslavismus ve spojení s unionismem, který se napříště měl stát jednou z velkých idejí obhajující za prvé poválečnou spolupráci se slovanskými národy a v neposlední řadě i se Sovětským svazem, který má po válce

¹⁰ Lidová demokracie, roč. 1, č. 48, 6. července 1945, s. 1, článek: Díkuvzdání na Velehradě za osvobození našeho národa. Na úsvitu všeslovanského vývoje.

¹¹ P. Jan Nepomuk Svoboda (1891–1951), jezuita a katolický duchovní. K jeho osobě blíže viz Pavlík, J.: Vzpomínky na zemřelého jezuitu v Čechách, na Moravě a v moravském Slezsku od roku 1814. Olomouc: Refugium Velehrad–Roma, 2011, s. 318–320.

¹² Srovnej AKPR, f. KPR 1919–1947, inv. č. 1593/C, sign. D 14240/46.

¹³ Lidová demokracie, roč. 1, č. 48, 6. července 1945, s. 1, článek: Díkuvzdání na Velehradě za osvobození našeho národa. Na úsvitu všeslovanského vývoje.

¹⁴ Časopis bohoslovců Museum celou událost okomentoval slovy: „*Československý dorost kněžský se sešel na Velehradě u hrobu sv. Metoděje a tatíčka Stojana a hlásí se nadšeně k jejich odkazu pro blaho našeho lidu a národa a pro sjednocení všech národů slovanských ve víře.*“ Blíže viz Bohoslovecký sjezd na Velehradě. In: Museum, 1945, roč. 73, č. 1, říjen, s. 29.

¹⁵ Drapela, V.: Velehrad víry a jednoty. In: Lidová demokracie, 1945, roč. 1, č. 88, 24. srpna, s. 1.

¹⁶ Československou vládu oficiálně jménem čs. biskupů vital nejstarší člen českého biskupského sboru olomoucký arcibiskup Leopold Prečan. Na jeho dopis mu odpověděl tehdejší ministerský předseda Zdeněk Fierlinger 29. května 1945. „*S pohnutím a upřímnou radostí přečetl jsem vzácná slova Vaší Excellence, kterými jste ráčil projevit city svoje, jakož i city českého katolického lidu ve chvíli osvobození naší drahé Československé republiky... Na spolupráci s osvědčenou složkou tohoto boje, českými katolíky, se celá vláda upřímně těší.*“ Blíže viz Olomoucký arcibiskup ministerskému předsedovi. In: Lidová demokracie, 1945, roč. 1, č. 17, 30. května, s. 1.

¹⁷ Ordinariát pražské arcidiecéze nařídil, aby se v sobotu 12. května 1945 zvonilo hodinu mezi 19. a 20. hodinou večerní všemi zbylými zvony na „*oslavu skončení války*“. Zároveň se ve všech kostelech včetně katedrály sv. Víta (zde sloužil pražský světitel biskup dr. A. Eltschknér) měly v neděli 13. května 1945 sloužit slavnostní bohoslužby a duchovní měli kázat na téma „*Pozdrav osvobozené vlasti*“. Viz Slavné bohoslužby a vyzvánění v pražské arcidiecézi. In: Lidová demokracie, 1945, roč. 1, č. 1, 12. května, s. 1. Bohoslužby na poděkování za osvobození se ovšem sloužily i mimo tento termín. Blíže viz např. NA Praha, f. MZV-VA II, k. 292. Slavné děkovné bohoslužby za osvobození vlasti. In: Lidová demokracie, 1945, roč. 1, 16. května.

¹⁸ K fenoménu poutí v tomto čase blíže viz například Hanuš, J. – Klapetek, M.: Pout' jako prvek lidové zbožnosti. Příklad Hostýn 1945–1989. In: Sborník prací Filosofické fakulty brněnské university. C, Řada historická. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 2003, roč. 50, č. 48, s. 189–207. Autoři na příkladu Hostýna dokumentují, že v r. 1945 na Svatý Hostýn přišlo 294 000 poutníků, což bylo více než v roce následujícím, 213 000, ale i v r. 1947, kdy se pouti zúčastnilo 264 850 poutníků. K otázce rozvoje poválečných poutí na Slovensku blíže viz Letz, R.: Katolícke Slovensko putuje. Roky 1945–1948 ako roky púti. In: Sokolovič, P. a kol.: Roky prelomu. Slovensko v rokoch 1945–1948. Trnava: FF Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2015, s. 362–403.

jasnou pozici hegmona. A za druhé cyrilometodějská idea měla mít významný dopad i do vnitřní politiky jako pojítko při obnovování společného československého státu a obnovování válkou zpřetrhaných česko-slovenských vztahů. V neposlední řadě měl pak unionismus symbolizovat i připravenost československých katolíků na nové poválečné poměry.

Propagace kultu sv. Cyrila a Metoděje tím vším dostává naprosto novou dimenzi. K jejich odkazu se najednou hlásí takřka celá společnost. Připomínal se tehdy projev prezidenta Edvarda Beneše z roku 1936, který vyzdvihoval kulturní význam cyrilometodějské mise a který rovněž oceňoval význam unionismu jako důležité „*pojítka mezi Východem a Západem*“.¹⁹ Ale i další se hlásili k tomuto odkazu. Komunisté například uveřejňují na titulní straně Rudého práva úvodník tehdy mladého historika Miroslava Kárného,²⁰ který vyzdvihuje cyrilometodějskou tradici a připomíná zásluhy soluňských bratří o šíření křesťanství, kultury a vzdělanosti.²¹ A podobně se vyjadřovali i národní socialisté a sociální demokraté, kteří rovněž vyzdvihovali tuto ideu jako klíčovou pro celou společnost. Mimochodem národní socialisté se ve své dobové publicistice pokusili takřka o nemožné, když spojovali cyrilometodějskou ideu s odkazem Jana Husa. Ve Svobodném slově se tak čtenáři v článku Cyrilometodějská idea mohli dočíst, že: „*Naše národy, náš lid, naše politické strany zůstanou věrny památce cyrilometodějské tradice a husitství, odkazu věrných a dobrých kněží, sjednocených ve věrném bratrství pravdy, spravedlnosti a svobody.*“²² Mimochodem spojování těchto postav české kulturní historie bylo poměrně časté a můžeme se s ním setkat i na stránkách dobového katolického a lidoveckého tisku.²³

Po válce je připomínán nejen Velehrad, ale rovněž i pohnutý osud pražských Emauz,²⁴ které byly navíc poničeny spojeneckým náletem na konci nacistické okupace v únoru 1945. Vedle toho dochází i k obnovení institucí, spolků a časopisů věnující se propagaci odkazu slovanských věrozvěstů. Například apoštolát sv. Cyrila a Metoděje, který vydával stejnojmenný časopis a měl na starosti primárně šíření této úcty znovu navazuje na přerušenu kontinuitu z doby okupace.²⁵ Svoji činnost obnovuje i Matice Cyrilometodějská atd.

Reinterpretace kultu sv. Václava ale i Cyrila a Metoděje v této době spočívá především na zdůrazňování významu těchto světců v rámci ideálů širšího slovanství. Jak Přemyslovec sv. Václav tak především sv. Cyril a Metoděj se stávají symbolem nového katolického panslavismu. Spolupráce slovanských národů pod jejich praporem je často opakované téma a současně i zbožné přání tehdejších katolíků.

¹⁹ Blíže viz např. Kop, F.: Duchovní pilíř jednoty Slovanů. In: Lidová demokracie, 1945, roč. 1, č. 46, s. 1.

²⁰ Miroslav Kárný (1919–2001), novinář a historik. 1941–1945 vězněn v Terezíně, Birkenau a dalších koncentračních táborech pro svůj židovský původ. Od roku 1945 novinář. Působil v redakci Rudého práva a později v době politických procesů byl přeložen z Rudého práva do méně významných novin (Kladenský kováč). Později působil též jako šéfredaktor novin Svoboda. V době Pražského jara se angažoval v obrodném procesu a následně r. 1970 vyloučen z KSČ. Od roku 1974 žil v důchodu a věnoval se psaní historických prací zabývajících se problematikou holokaustu a koncentračních táborů.

²¹ Kárný, M.: Cyrilometodějská tradice. In: Rudé právo, roč. 1945, č. 50, 5. července, s. 1.

²² Kratochvíl, F.: Cyrilometodějská idea. In: Svobodné slovo, roč. 1, č. 47, 5. 7. 1945, s. 2.

²³ „*V Prokopu [miněn sv. Prokop, pozn. autora], Cyrilu a Metodějovi i Husovi shledával náš národ i v dobách, a právě v dobách nejtěžších zkoušek svůj ideál češství a slovanství, v jejich představách a idejích, ideál národního a slovanského státu, demokracie, sociální spravedlnosti, občanské rovnosti a slovanské lidovosti.*“ Blíže viz například Sís, V.: Pilíře naší tradice. In: Lidová demokracie, 1945, roč. 1, č. 155, 5. července, s. 3.

²⁴ Pražské Emauzy respektive benediktinský klášter v Praze na Slovanech, známý mimo jiné i svou propagací slovanské liturgie, byl v době okupace nacisty obsazen a mnišská komunita byla rozehnána. K tomuto blíže viz např. Pehr, M.: Katolická církev v Československu 1945–1948, c. d., s. 100 a 197.

²⁵ Obnova časopisu byla po druhé světové válce vydavateli okomentována slovy, že časopis vychází z katakomb, kam jej poslal nacistická okupace a celá myšlenka byla ukončena slovy: „*Když byl nyní ten kámen odvalen, pokládáme za svou povinnost ukázat svou vědeckost k Bohu za dar svobody radostným pokračováním v práci pro bratrské sblížení Slovanstva v duchu jeho velikých apoštolů sv. Cyrila a Metoděje.*“ Srovnej Úvodem. In: Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje. Pod Ochranou Bl. Panny Marie, roč. 33, č. 1, s. 1.

V září 1945 je publikováno tiskem prohlášení přípravného výboru pro zřízení slovanského katolického sdružení, které žádalo, aby mezi našimi katolíky byly prohloubeny všeslovanské ideály. Ve výboru byli čeští a moravští biskupové, ale také někteří katoličtí duchovní (např. pozdější pražský arcibiskup a kardinál Josef Beran, Josef Vašica²⁶ a další) ale i katoličtí aktivisté (např. Arthur Pavelka).²⁷

Záříjové prohlášení definovalo i pět základních nástrojů, díky kterým se tak mělo stát, a byly to sice studijní zájezdy, pobyty na slovanských vysokých školách, přednášky a kursy o náboženském životě Slovanů. Podobně jako půjčování vhodných knih a časopisů, výstavy církevního umění a v neposlední řadě i hudební produkce. Tím způsobem podle autorů prohlášení čeští katolíci zbavení „*odvěkých nepřátel své národnosti a své víry, najdou ve společenství svých slovanských bratří nové zdroje duchovních hodnot a vzpruh a budou moci přispět také svou hřívnou k rozmnožení těch věčných a nenahraditelných statků, jimiž žije a trvá každý jednotlivý národ i celé lidstvo.*“²⁸

Slovanství, panslavismus a následně i obdiv a nadšení pro vše co je spojené s Východem, a tudíž i se Sovětským svazem mělo v té době zelenou a našlo svůj odraz, jak jsem již výše naznačil v celkové reinterpretaci kultu soluňských bratří, který si do svého politického programu dali mimochodem i lidovci- tehdy jediná povolená česká nesocialistická ale zároveň i stále katolická strana.

Ve svém prvním programovém prohlášení napsala: „*Stěžejním pilířem naší zahraniční orientace bude věrné spolenectví a bratrství s velkým národem ruským, teprve za tohoto hrozného boje byl silou slovanského národa zastaven a ukončen tisíciletý postup Němců na východ a po prvé spojeny všechny slovanské národy v jedno společné úsilí obrany. Toto spolenectví slovanské vyvěrá z jednotné vůle a z hloubi srdce národa a bude proto trvalé. Cyrilometodějská tradice v národě našem, doložená kyjevskými rukopisy již z 9. a 10. století, a všechny snahy unionistické dob dřívějších tvoří přirozenou základnu nynějšího vývoje.*“²⁹

V tomto duchu docházelo následně ke značné propagaci celého kultu. Lidovecký ústřední deník Lidová demokracie uveřejnila například báseň Jana Kárníka nazvanou „*Ke dni věrozvěstů*“, kde se mimo jiné praví: „*A když Slovan z poroby své vstává, spravedlivých bohů vyplní se sen, míru pochodní on všem vstříc mává, o síle svých paží přesvědčen. Světci Cyrile a Metoději, buďte vy též jemu ochranou, aby nekles v zrádné smršti dějin/ nových lstí a svárů Moranou! Zvony z Velehradu po Šumavu, od Nitry až ke štítům tatranským osvoboditelům pějte slávu, slavte Boha srdcem slovanským!*“³⁰

Ve stejném vydání Lidové demokracie se však mohli čtenáři v příznačně nazvaném článku Západ či Východ dočíst: „*Jen několikrát v dějinách mohli jsme se svobodně rozhodovat o své orientaci v Evropě*“. A autor dál pokračoval otázkou, proč se moravský kníže Rostislav rozhodl pro Východ a celou věc vysvětloval tím, že západní kultura nám snad byla bližší, ale rozhodli

²⁶ Josef Vašica (1884–1968), teolog, literární historik, editor a publicista.

²⁷ Artur Pavelka (1875–1958), katolický a lidovecký politik.

²⁸ Prohloubení všeslovanské myšlenky mezi katolíky. In: Lidová demokracie, 1945, roč. 1, č. 119, 30. 9. 1945, s. 1. V podobném duchu úkoly českého unionismu definoval s odkazem na přednášku pozdějšího pražského arcibiskupa Josefa Berana časopis Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje, tak že ve svém prvním poválečném čísle napsal že úkoly českého unionismu mají-li splnit svůj úkol jsou: 1. Znáť povahu ruského člověka, přičemž právě na Velehradu měl vzniknout „*ústav pro studium psychologie ruské. Jedině na základě těchto znalostí bude nalezena i cesta k duši národa.*“ 2. propagace sociální encyklik, které povede i k většímu rozšiřování unionistech idejí a za 3. spolupráce unionismu s výborem pro slovanské kulturní styky pod vedením Prokopa Maxy. Blíže viz Úkoly českého unionismu. In: Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje. Pod Ochranou Bl. Panny Marie, roč. 33, č. 1, s. 6-7.

²⁹ Československá strana lidová do nového života. In: Lidová demokracie, 1945, roč. 1, č. 5, 16. května, s. 1.

³⁰ Kárník, J.: Ke dni věrozvěstů. In: Lidová demokracie, 1945, roč. 1, č. 47, 5. 7. 1945, s. 3.

jsme se tehdy pro byzantskou kulturu, která na rozdíl od západní byla vyšší a „politicky nás neo-
hrožovala“. Zatímco ta západní nás ohrožovala především národnostně. „Nyní po tisíci letech se
opět svobodně rozhodujeme. Nejde o řeckou Byzanci, ale slovanskou Rus, která se vědomě hlásí
k slovanské pospolitosti a vypracovala se revolucí v nejsilnější velmoc evropskou. Proto byla
orientace naší londýnské vlády přijata celým národem. Jen Rusko nás může zabezpečiti před
násilnickým Německem.“³¹ A katolický publicista Josef Vašica jako by celou tuto úvahu doplňo-
val ve svém úvodníku uveřejněném v Lidové demokracii v červenci 1945, když napsal: „Velký
národ ruský staví se v čelo všeslovanského hnutí. Má-li mít toto hnutí trvání a úspěch třeba mu
dát pevný ideologický základ. Najdeme jej v celé náplni v odkaze cyrilometodějském.“³²

Katolíci byli v této době stejně jako vlastně celá společnost výrazně vlastenecky až na-
cionalisticky orientováni. Jen výjimečně se můžeme u nich setkávat s kritikou, obavami či ne-
důvěrou z budoucího vývoje. To vše se objevuje možná v soukromí některých jedinců, dobrých
znalců situace, ale na veřejnosti se setkáváme úplně s jiným obrazem. Můžeme pozorovat nad-
šení pro vše slovanské, včetně velikých oslav Sovětského svazu, který i v katolickém prostředí
je prezentován jako náš velký bratr a osvoboditel. Navíc se můžeme i v dobovém katolickém
tisku setkat s velkým množstvím článků propagující ideály slovanského bratrství a spolupráce.
Už v prohlášení kněží propuštěných z koncentračních táborů se v červnu 1945 můžeme dočíst,
že chtějí pracovat na vytvoření nového společenství s bratrským východem. „Více než kdy jindy
cítíme závaznost latentních tradic našeho národa, především ideje cyrilometodějské, která hned
na začátku kulturně spojila slovanské národy a dala základ jejich duchovnímu vývoji. V tomto
duchu chceme pracovat na vytvoření nového společenství s bratrským Východem.“³³ A například
katolický list Rozsévač uveřejnil článek významného kněze Františka Jemelky, který na adre-
su slovanské spolupráce v říjnu 1945 napsal: „chceme se vzájemně poznávat, hledati co nás
sbližuje a na zdravém základě přirozené svobody a upřímného bratrství budovati svobodu dítek
Božích v duchu našich společných apoštolů slovanských.“³⁴ Či později noviny Katolík uvádějí,
že nyní nastává slovanský věk. Současně ovšem varuje, že tento čas slovanstva není zadarmo
a že znamená, že všechny slovanské národy v zájmu spolupráce budou muset ustoupit.³⁵

Přes všechno toto zdůrazňování slovanské spolupráce i s pomocí sv. Cyrila a Metodě-
je – můžeme ovšem pozorovat odstředivou tendenci nové politické moci rozumněji především
KSČ, která sledovala své vlastní politické cíle a která již v době Třetí republiky sledovala skryté
snahy, jak umenšit vliv katolické církve, což se projevilo mimo jiné i v rámci pozdějších oslav
cyrilometodějského kultu. Nejvíce je to patrné takřikajíc v druhém poločase poválečného trojletí
Třetí republiky, kdy dochází ke snahám již tolik soluňské bratry nepřipomínat. Český katolický
týdeník Katolík to okomentoval slovy: „Velehradské slavnosti byly v denním tisku všech stran
tentokrát odbyty velmi macešsky. Jsou vytlačovány Děvinem, ačkoliv jeho historická cena je více
než pochybná. Také reportáž čs. rozhlasu z Velehradu byla velice neuspokojivá — nezminila se
na př. vůbec o tom, že na slavnostech je přítomen apoštolský internuncius.“³⁶

A komunisté se také snaží, aby červencové oslavy byly více pravoslavné než katolické.
Svědčí o tom i dopis komunistického min. informací Václava Kopeckého z 22. června 1946 čs.
rozhlasu: „Jest ve vyšším zájmu, aby se při cyrilometodějských oslavách na Moravě uplatnila

³¹ Západ či Východ? K dnešnímu svátku sv. Cyrila a Metoděje. In: Lidová demokracie, 1945, roč. 1, č. 47, 5. 7. 1945, s. 2.

³² Vašica, J.: Tisíciletý odkaz. In: Lidová demokracie, 1945, roč. 1, č. 48, 6. 7. 1945, s. 1.

³³ Manifest katolického duchovenstva. In: Lidová demokracie, 1945, roč. 1, č. 20, 2. 6. 1945, s. 3.

³⁴ Jemelka, F.: Tváří k východu. In: Rozsévač, 1945, roč. 4, č. 6, 7. 10. 1945, s. 41.

³⁵ O naší a vůbec slovanské jednotnosti. In: Katolík, 1947, roč. 10, č. 5, 2. 2. 1947.

³⁶ Velehrad či Děvín? In: Katolík, 1946, roč. 9, č. 14, 21. 7. 1946, s. 2.

*náležitým způsobem pravoslavná církev a aby se tyto oslavy nesly spíše než v duchu uniatském v duchu pravoslavné církve ruské. Jest proto nutno vzíti při sestavování rozhlasového programu na cyrilometodějské dny ohled na přání této církve a doporučujeme proto postupovat v dohodě s přednostou pravoslavné církve p. Petržilkou.*³⁷ Pracovníci rozhlasu, jak vyplývá z příložených záznamů, učinili dohodu stran vysílání rozhlasu při cyrilometodějských oslavách. Obsah vysílání se tak politizoval. V tomto konkrétním případě to znamenalo, že bohoslužby z Velehradu vysílal jen brněnský vysílač, zatímco ten pražský vysílal pravoslavné bohoslužby, které byly spojeny s přednáškou o Staroslavném Velehradě z pohledu pravoslavné církve.³⁸ Tento postoj vyvolává u katolíků velkou kritiku a nespokojenost a mimochodem způsoby československého rozhlasu v informování o životě církve v této době vede nakonec církev k realizaci projektu českého, respektive československého vysílání vatikánského rozhlasu.

Ale horší události měly teprve ještě nastat. Zatím si otevřeně nedovolil zaútočit. To až po únoru 1948, kdy dochází k naprostému zneužití cyrilometodějské tradice ve jménu lidové demokracie, kdy církev ztratila jakoukoliv možnost ovlivňovat tyto interpretace, ale to je již jiná kapitola.

Культ святых Кирилла и Мефодия во времена Третьей Чехословацкой Республики и его изменения

Михал Пер

Исследование посвящено тому, как миссия святых Кирилла и Мефодия оценивалась после Второй мировой войны. В это время (1945–1948 гг.) наблюдалось активное развитие идеалов унионизма и панславизма. Это была естественная реакция на окончание Второй мировой войны и освобождение Чехословакии Красной Армией. По всем этим причинам большое внимание уделялось и пропаганде культа святых Кирилла и Мефодия: через продвижение этих идеалов должно было осуществляться послевоенное сотрудничество со славянскими народами и, не в последнюю очередь, с Советским Союзом. Во-вторых, кирилло-мефодиевская идея должна была оказать значительное влияние на внутреннюю политику в процессе восстановления единого чехословацкого государства и разрушенных войной чешско-словацких отношений. Наконец, унионизм должен был символизировать готовность чехословацких католиков к новым послевоенным условиям.

³⁷ NA Praha, f. Ministerstvo informací, k. 46. Dopis min. informací z 22. června 1946 Čs. rozhlasu.

³⁸ Blíže viz Pehr, M.: Katolická církev v Československu 1945–1948, c. d., s. 228.